

TAB AF VÆRDIGHED

Af kontorchef *P. P. Sveistrup*

Når man omkring 1950 deltog i en lang række møder i det udvalg inden for De forenede Nationer, der behandlede spørgsmål vedrørende de ikke selvstyrende områders (de tidligere koloniers) forhold, måtte det gøre et dybt indtryk at se den velvilje, der fra alle sider (både de oprindelige kolonimagter og de lande, der ikke selv havde kolonier, men oftest selv havde været kolonier i tidligere tid) næredes over for Danmark og specielt det arbejde, der udførtes i Grønland. Man havde ikke nogen forståelse af, at der netop den gang var forskellige opfattelser, og at nye synspunkter kom frem, og dette blev heller ikke uddybet fra dansk side. Man må snarere sige, at der var en almindelig følelse af velvilje over for Danmark og det dansk-grønlandske samarbejde.

Jeg har i de siden dengang forløbne mange år spekuleret på, hvad der egentlig lå til grund for denne velvilje. Det er vanskeligt helt at klare sig, hvad der er realiteten i en sådan ofte uhåndgribelig sympati, og jeg vil da heller ikke med de følgende linier gøre fordring på mere, end at jeg har gjort et forsøg på for mig selv at klarlægge det centrale i indstillingen. Så kan andre senere komme med forsøg, der måske er væsentligt bedre.

Rent umiddelbart vil man måske søge først at finde en forklaring hos de mænd, der har haft den øverste administrative ledelse i det danske område i sammenligning med de mænd, der har haft den øverste ledelse f. eks. af de engelske og franske, hollandske og belgiske ikke selvstyrende områder. Et sådant forsøg på menneskelig forståelse har ført mig til beundring for mange af de mænd, der har haft et sådant omfattende ansvar overdraget.

Det har været mennesker af meget forskellige typer, der har haft ansvaret, og det gælder i stor almindelighed, at det har været mennesker, der følte et stort ansvar og gerne ville gøre det bedste. At vurdere de forskellige typer og sammenligne dem f. eks. med den danske administrations ledelse, så forskellige disse i min tid har været, ligger over mine evner. Jeg må indskrænke mig til at sige, at det hver på sin måde har været mennesker, jeg har kunnet lære noget af.

Der var et enkelt moment, som vi gerne fremdrog fra dansk side, og som gik ud på, at den grønlandske befolkning var lille i forhold til den danske, og at det der-

for ikke tyngede hårdt på det danske budget, at der blev anvendt et forholdsvis stort beløb til hjælp for den enkelte grønlænder. Vi var ganske klar over og fremhævede gerne, at det f. eks. var fuldkommen umuligt for et land som f. eks. England at anvende det samme beløb pr. indbygger inden for de store befolkninger, der dengang var inden for dette lands ikke selvstyrende områder. Noget tilsvarende gjaldt Frankrig, Holland og Belgien, og de danske betragtninger blev respekteret fra alle sider.

Man kunne derefter rejse spørgsmålet, om det var det økonomiske system, der havde været anvendt i Grønland i århundreder, der var så meget bedre end de økonomiske systemer, der var anvendt andetsteds. Hertil må man svare, at det økonomiske system, der havde været anvendt i Grønland, svarede meget dårligt til den økonomiske teori, der dengang anvendtes ved de fleste universiteter verden over. Det kunne kritiseres, og er da også blevet det, endog stærkt, og det kan først og fremmest besvares med, at det passede til de erhvervsgeografiske forhold i Grønland i en vis historisk periode. Her havde det sin værdi, men det var på den anden side ikke egnet til en international diskussion blandt mennesker, der ikke kendte de menneskelige og erhvervsmæssige forudsætninger.

Det gamle system er som bekendt også forladt som ikke svarende til de erhvervsgeografiske og tidsmæssige forudsætninger, der har været gældende efter 1950. Det nuværende økonomiske system, der for en stor del bygger på kommissionsbetænkningen af 1950, har på mange, men ikke på alle områder nærmet forholdene i Grønland til en økonomisk problemstilling inden for andre områder, hvis geografiske forudsætninger er beslægtede. Nogen egentlig sammenligning vil man ikke kunne foretage, fordi Danmark som bekendt har ydet tilskud, der – beregnet pr. indbygger – er større end noget andet land.

Det kunne måske være fristende at søge at sammenligne den danske betænkning af 1950 med tilsvarende betænkninger, der er udarbejdet i andre geografiske områder. En sådan sammenligning er mig bekendt ikke foretaget og vil også efter mit skøn være vanskelig at foretage på videnskabelig forsvarlig basis; man må vist nok foreløbig lade sig nøje med et forholdsvis overfladisk skøn. Min vurdering går da ud på, at det danske arbejde vel kan hævde sig smukt i sammenligning med de arbejder, der er udført i andre lande, men man kan næppe, uden at gøre sig skyldig i overdrivelser, mene, at det danske arbejde er noget enestående, der hæver sig langt over, hvad der er udrettet fra anden side. Man kan næppe i de foreliggende betænkninger finde basis for at hævde, at det har været grundlaget for den smukke position, Danmark faktisk havde inden for De forenede Nationer.

Vil man derfor søge en forklaring på de iagttagelser, man kunne gøre inden for De forenede Nationer, måtte man søge frem ad en anden vej. Jeg har med dette

formål gennemgået en publikation, som Unesco udsendte i 1956: Social Implications of industrialisation and urbanization in Africa south of Sahara. Den er på 743 sider og indeholder et referat af en lang række undersøgelser, som forskellige grupper af internationale videnskabsmænd har foretaget til belysning af den afrikanske befolknings vilkår under efterkrigstidens udvikling. Jeg kan ikke se andet, end at undersøgelserne er blevet foretaget meget grundigt og omhyggeligt, og at der er kommet mange videnskabeligt meget interessante resultater frem, som der kan bygges meget af videnskabelig interesse på. Når man er mere vant til at læse bøger om eskimoerne og grønlænderne, er det vel gået flere, som det er gået mig, at der alligevel har været noget utilfredsstillende ved den afrikanske redegørelse. Det er først efterhånden gået op for mig, at denne noget ubehagelige bismag måske skyldes, at de foretagne undersøgelser har en mindelse om videnskabelige undersøgelser af et eller andet naturfænomen. De pågældende objekter er blevet omhyggeligt undersøgt, „målt og vejret“, som man i almindelighed gør inden for naturvidenskabene, men de pågældende mennesker er ligesom gledet i baggrunden som mennesker, man havde noget til overs for. En sådan metode er måske værdifuldere for iagttagerne end for de iagttagne. Jeg ville i hvert fald ikke være glad ved at være objekt for en fremtidig tilsvarende undersøgelse.

Vender man nu tilbage til de undersøgelser, der gennem flere århundreder er foretaget af eskimoerne og grønlænderne, møder man som regel en anden indstilling, og dette gælder lige fra Hans Egede og Rink i den ældre tid til Knud Rasmussen og den gruppe videnskabelige iagttagere, der delvis blev oplært af ham. Her har i hvert fald jeg fået indtryk af, at videnskaben ikke var det kolde elfenbenstårn, man så tit taler om, når videnskabelige metoder drøftes, men at man opfattede de iagttagne grønlændere og eskimoer som levende mennesker, som videnskabsmændene holdt af og gerne ville opfatte som levende helheder. Man kan få indtrykket af, at metoden, der i de først nævnte tilfælde var mere naturvidenskabelig, blev mere humanistisk. Det kommer mere til at dreje sig om en helhed end om en række spredte iagttagelser.

En sådan helhedsopfattelse kan ikke undvære et utal af specielle iagttagelser, men den kræver, at man foruden analysen må søge at nå frem til en syntese, hvor de mange enkelte iagttagelser fører til en forståelse af, at det drejer sig om levende mennesker, der i mange henseender er beslægtet med iagttageren selv. Dette giver basis for at anvende iagttagelserne til samfundsmæssige dispositioner, som befolkningen vil kunne forstå, er truffet i dens egen interesse, og som den derfor ganske naturligt er taknemlig for. Det er således værd at bemærke, at dr. Rink var i lige høj grad videnskabsmand og administrator. De to sider af hans indsats kan ikke skilles ud fra hinanden.

Jeg tror, at man i en sådan umiddelbar sympati og gensidig menneskelig forståelse kan finde noget af det, der i særlig grad karakteriserer arbejdet i Grønland. Hermed være ikke sagt, at man ikke i de andre lande som England, Frankrig, Holland og Belgien har kunnet møde elementer af noget tilsvarende, men næppe noget sted forekommer det mig så udpræget som i Grønland.

Man bør næppe af en sådan iagttagelse fristes til i særlig høj grad at rose grønlænderne og danskerne på bekostning af forholdene andetsteds. Det må fremhæves, at naturforholdene i Grønland har været således, at de to befolkningsgrupper har været meget afhængige af hinanden. Der var noget, som den ene gruppe evnede, men som den anden kun kunne i ringere grad. Danskerne har altid måttet beundre grønlænderne for evnen til at bruge en kajak, for at lede et hundespand o. s. v., og grønlænderen har kunnet føle sig som en fri og uafhængig mand, der gerne ville samarbejde med og hjælpe danskerne, der havde hjulpet ham på så mange måder. Grønlænderen mistede ikke noget af sin selvagtelse eller sit ansigt gennem kontakten med den danske administration.

Peter Freuchen nævner i sin bog om eskimoerne (1962), side 126, et eksempel på denne selvagtelse, som grønlænderne har bevaret. Det drejede sig om en storfanger, der var blevet skældt ud af en kolonibestyrerkone, og fortsætter: „Lille Jonas stod stille og rolig og lod hende rase en stund, Så sagde han „Ak, du er som et barn i dette land, og et barn i dine tanker. Det er umuligt at blive vred på et barn; det ville også være at tabe i værdighed.“

De fleste, der kender til det dansk-grønlandske samarbejdes mere end to hundred-årige historie, vil vist indrømme, at man her står ved noget centralt. Der har ganske vist af og til været tendenser bort fra at gøre den menneskelige personlighed og den frie livsudfoldelse til noget centralt i den grønlandske samfundsudvikling, men det er ligesom om disse menneskelige værdier har været udtryk for noget centralt i den udvikling, der har fundet sted, og man har stadig søgt at bygge et samfund op på gensidig agtelse.

Denne tendens har gennem meget lange tider været understøttet af forholdene og af det økonomiske system. Den grønlandske fanger var sikker på, at når han ydede en arbejdsmæssig indsats, kunne han altid sælge sine fangstresultater til en rimelig pris, der gjorde det muligt for ham at dække sine behov på, hvad der dengang ansås for en rimelig måde. Han var, når han handlede i butikken, en fri mand, og han anede ikke, hvad svingninger i verdensmarkedets konjunkturer kunne betyde for mange, mange mennesker andetsteds.

Det forekommer mig, at der i denne værdighed og agtelse er noget, der særlig har været karakteristisk for udviklingen i Grønland, og at vi her har forklaringen

på noget af det, der har givet arbejdet i Grønland den internationale agtelse, som vi stadig kan glæde os ved.

Den, der i tidens løb har fået mange indtryk af de vanskeligheder, som vekselvirkningen mellem de forskellige racer har fremkaldt, har ikke kunnet undgå at glæde sig over de relativt gode forhold, der har præget forholdet mellem grønlændere og danske.

Der er meget i denne udvikling, der har været historisk betinget, og der er absolut ingen tvivl om, at forholdene i Grønland på en meget lang række områder er ændret til det bedre og er inde i en værdifuld udvikling. Man kan blot indskrænke sig til et enkelt ord, tuberkulosen.

Grønland hører ganske naturligt med i verdenssamfundet og vil ikke blive ved at opfatte deltagelse i verdensøkonomien som noget udelukkende behageligt. Også alle andre lande har måttet gøre ubehagelige erfaringer, men de vil blive større i Grønland end andetsteds på grund af naturforholdene og den fjerne beliggenhed fra markederne.

Men vanskelighederne kan blive overvundet. I materiel henseende kan det ske gennem tilskud fra Danmark, men økonomiske tilskud er ikke tilstrækkelige, og man kan ikke være sikker på, at store tilskud vil føre til, at den grønlandske befolknings værdighed vil kunne bevares.

Det er derfor af meget stor betydning, at de myndigheder, der skal tilrettelægge udviklingen i Grønland i den kommende tid vil forstå, at det ikke er tilstrækkeligt med at forøge tilskuddene fra den danske statskasse, men at man bør bygge et grønlandsk samfund op, der kan give den grønlandske befolkning de bedste muligheder for at blive frie og værdige. Jeg tvivler ikke om, at det vil være muligt at bygge et sådant samfund, selv om det vil være vanskeligt.

Hvis man følger en sådan linie, vil den agtelse, man internationalt nærer for det dansk-grønlandske samarbejde, utvivlsomt blive forøget i meget betydeligt omfang.

Det vil være en opgave for enhver, der har haft oplevelser i Grønland af personlig værdi at yde et bidrag til løsningen af disse problemer, hver ud fra sine specielle forudsætninger.